

театральному мистецтві, поєднуючи між собою народне мистецтво розпису, сучасний театр та глядача.

Література

1. Величко Ю. В. Український живопис / Ю. В. Величко // – К.: Мистецтво, 1989. – 191 с.
2. Глухенька Н. Петриківські декоративні розписи / Н. Глухенька // – К.: Мистецтво, 1965. – 64 с.
3. Миропольська Н.Є. Театр у школі: Кн. для вчителя / Н.Є. Миропольська // – К.: Рад. шк., 1990. – 155с.
4. Комаровська О.А. Театр і школа: виховують односторонці/ О.А. Комаровська // - Ніжин: Аспектполіграфія, 2006. – 92 с.
5. Brovchak L. S., Likhitska, L. M., Starovoit, L. V., Todosiyenko N. L. Pedagogical potential of the arts complex in the process of formation of aesthetic perception of junior pupils. Rezeknes Tehnologiji Akademija. Rezekne, Latvijas Republika, 2020. С. 98–108.
6. Starovoit, L.V. (2010). Pedagogicheski umovy tvorchoho rozvytku molodshykh shkolyariv u protsesi trudovoho navchannya [Pedagogical conditions of creative development of younger students in the course of labor training]. Naukovi zapysky – Scientific notes, 261-266.

Т. Коваль,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
О. Граб,
провідний концертмейстер
кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Постановка проблеми. «Традиційна система освіти стурбована тим, щоб дати учням певну суму знань. Але зараз недостатньо завчити напам'ять якийсь обсяг матеріалу. Головною метою навчання має бути набуття узагальнюючої стратегії, потрібно вчити вчитися» [4, с. 36]. Ці слова належать відомому радянському психологу, який опікувався проблемами психології творчості і творчих здібностей О. Луку. Дійсно, часто вчитель вимагає від учня лише відтворення тих чи інших знань, наданих йому в готовому вигляді. Такого роду

діяльність переважно розвиває мнемонічні здібності учнів і часто виховує з школярів “зубрилок”. Втім сьогодення потребує зовсім іншого освітнього результату. Йому потрібні творчі особистості, здатні вирішувати складні проблеми, здійснювати пошук нестандартних шляхів розв’язання проблемних ситуацій.

Аналіз попередніх досліджень. Значна кількість наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів присвячена дослідженню творчого процесу (В. Андрєєв, Т. Громов, В. Моляко, В. Николко та ін.), загальних проблем розвитку творчих здібностей та вихованню творчої особистості в різних видах діяльності (Д. Богоявленська, Г. Костюк, Б. Теплов, С. Рубінштейн, К. Платонов та ін.). Проблему застосування театрального мистецтва в навчально-виховному процесі школи розглядали Н. Александрова, О. Комаровська, О. Котикова, І. Михайличенко, В. Сухомлинський, Г. Шевченко. Про позитивний вплив театральних ігрових елементів на навчання молодших школярів наголошували педагоги практики Ш. Амонашвілі, Є. Сазонов, Т. Соловкіна та ін. Особливості розвитку особистісних якостей дітей дошкільного й шкільного віку засобами театрального мистецтва вивчали О. Губа, Г. Єскіна, Л. Калініна, Г. Костюшко, А. Троцко, Л. Чуриліна та ін.

Виклад основного матеріалу. Творчість є розвивальною дією, вищою формою активності особистості. Її «...завданням має бути розвиток інтересів, уявлень учнів, образного мислення, емоційності, вільне оволодіння мовою мистецтва як засобу вираження свого особистого ставлення до тих чи інших явищ життя. При цьому відбувається дієве перетворення одержаних знань та емоцій, що виливаються у продукт особистої творчості, а також в інтенсивний розвиток здібностей людини» [1, с. 117]. Дитина, що сприймає твір мистецтва, повинна у певному розумінні стати творцем. Завдання вчителя полягає в тому, щоб, вчасно помітити в учневі задатки художньо-творчих рис, зосередити увагу на їх вихованні та розвитку. У шкільних умовах зародки творчості у дітей часто не тільки не підтримуються, а й не помічаються чи не приймаються вчителями.

Важливим завданням учителя є створення педагогічних умов для творчого самовираження кожного учня. Слід сприяти вільному вибору дітьми творчих видів роботи скрізь, де є для цього можливість і доцільність. Адже важливий не результат, а бажання йти до нього. І саме «...театральне мистецтво, як форма суспільної свідомості, в якій століттями закріплювалися та акумулювалися етнічна свідомість нації, історична пам’ять та нормативні стереотипи, здатне

забезпечити розвиток художньо-творчих здібностей, сформувати навички естетичного сприймання дійсності та здатності до спілкування школярів з творами мистецтва. Заняття театральним мистецтвом являє собою комплекс видів діяльності, яке підлягає переосмисленню і трансформуванню в межах педагогічної методики, спрямованої на розвиток творчих здібностей молодших школярів» [2, с. 110].

Таким чином, ми виділяємо наступні педагогічні умови розвитку творчих здібностей молодших школярів у контексті художнього виховання засобами театральної діяльності:

1. художньо-творче спілкування молодших школярів з кращими зразками вітчизняного та світового театального мистецтва шляхом перегляду вистав лялькового та драматичного театрів;
2. залучення театального мистецтва до освітнього процесу школи I ступеня;
3. художнє виховання та розвиток творчих здібностей молодших школярів у позакласній виховній роботі шляхом організації класного або шкільного театального гуртка.

Від того, яке враження у юного глядача залишать перші відвідування театру, буде залежати й те, як дитини сприйматиме театральне мистецтво й надалі. Тому перед вчителем виникає необхідність вести спеціальну підготовку дітей у таких напрямках, як: систематичне розширення знань про театральне мистецтво; підготовка учнів до сприйняття окремого спектаклю; аналіз конкретних прийомів та засобів, використаних для передачі ідеї вистави.

Роботу з відвідування театру потрібно організовувати так, щоб викликати інтерес до цього виду мистецтва. У зв'язку з цим потрібно організовувати відвідування цікавого й зрозумілого у відповідності до віку репертуару. Під час відвідування міського театру необхідно провести бесіду з дітьми перед виставою та після. Перед виставою потрібно нагадати дітям, як потрібно поводитись в театрі, а також варто повідомити на які ключові моменти вистави бажано звернути увагу (наприклад – костюми, декорації, прізвища акторів та режисера, композитора та художника-декоратора).

Після вистави ні в якому разі не можна залишати без уваги ті висновки, яких дійшли учні в ході перегляду п'єси, на що звернули увагу, які моменти викликали найбільше емоційне захоплення. Під час обговорення вистави необхідно звернути увагу школярів на сюжет, порівняти його з оригіналом,

відзначаючи розбіжність, дати можливість учням поділитися своїми враженнями. Також варто запропонувати дітям виконати творчу роботу за мотивами переглянутої вистави. Це може бути малюнок-ілюстрація, творчий переказ або міні-твір. Це допоможе учням виразити своє емоційне ставлення та враження від вистави, а також дасть учителю можливість зорієнтуватися у тому, наскільки сформоване у дітей оцінне ставлення до театрального твору.

Розвиток творчих здібностей молодших школярів в освітньому процесі може здійснюватися у двох напрямках – дидактичному (активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів та реалізація навчальної мети в оволодінні учнями різноманітних знань, формуванні вмінь та навичок шляхом залучення елементів лялькового театру чи драматизації під час уроків навчання грамоти, математики, образотворчого та музичного мистецтва) і художньо-виховному (як у навчальний так і поза навчальний час).

На шляху використання драматизації та інсценізації в навчально-виховній роботі перший крок в освоєнні майстерності лялькового театру – це найпростіший і доступний для всіх *театр на столі*, який може стати щоденним помічником учителя. Для його створення знадобиться щільний ватман або картон, кольорові олівці або акварельні фарби, ножиці, нитки, клей, шпильки. Починати варто з декорацій. На одному або декількох аркушах паперу розміщується ціле королівство, або ландшафт незнайомої планети, або космічна станція. У намальованих замках, палацах, будинках вирізають двері та вікна, з них зможуть виходити та визирати герої п'єси. Зовні декорації приклеюються сходи, балкони, на яких теж будуть розміщені персонажі. Ляльок можна вирізати з картону і розфарбувати. Для того, щоб вони могли рухати руками та ногами, треба вирізати їх окремо і прикріпити до тулуба ниточками. Такий театр нагадує дитячий малюнок, який раптово ожив.

Для того, щоб навчально-виховний матеріал добре сприймався учнями, лялькові герої повинні бути близькі дітям за віком, характером, особливими звичками. Слухаючи *ляльку-рукавичку* (маріонетку, тростинкову), діти ототожнюють себе з ляльковим героєм і сприйматимуть його досвід і знання, як свої власні. Використання персонажів лялькового театру на різних етапах уроку сприяє активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, мобілізації уваги та вольових зусиль, розвиткові уваги, пам'яті, спостережливості. Це, однозначно, лише сприяє успішності засвоєння навчального матеріалу.

I, нарешті, драматизацію можна розглядати як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності шляхом стимулювання емоційно-чуттєвої сфери школяра, що забезпечує активне, дійове сприймання знань учнями.

Надзвичайний внесок в драматичну роботу на уроках в початковій школі зробила Заслужений вчитель України Н. С. Вітковська. Розуміння, що та або інша наукова інформація засвоюється молодшими школярами легше, емоційніше, а отже, ефективніше, коли перекласти її на образну казкову мову призвело Надію Семенівну до створення навчальних казок. Особливо ефективні навчальні казки з елементами драматургії, виразного читання, читання в особах, інсценізації тощо. На початку головним «актором» є сам учитель. Він заряджає вихованців своєю здатністю до перевтілення, вміння виконувати різні ролі, а водночас допомагає легко, непомітно засвоїти досить складні теми шкільної програми.

Незважаючи на можливості залучення театрального мистецтва до освітнього процесу безпосередньо на уроках, найбільш популярна форма існування драматичного театру в школі – це гурток. Його учасниками можуть бути учні як одного віку так і різних, незалежно від віку.

Під час роботи зі шкільним театром керівникові слід пам'ятати, що вплив на дітей – як позитивний, так і негативний – справляє не лише зміст самої вистави (хоча звісно він є визначним), а й безліч інших факторів. Як і у всьому освітньому процесі велику роль відіграє особистість вчителя, його захопленість справою, обізнаність і здатність одразу відповісти на запитання учнів. Крім того сам процес репетицій, підготовка до виступу і сценічний показ вистави є важливими важелями у вихованні дітей. В такому театрі кожний маленький актор має свої чітко встановлені обов'язки і сферу відповідальності. Завдяки цьому діти починають відчувати власну важливість і необхідність для існування всього театру. Вони вчаться відповідати не лише за себе, а й за інших. А граючи виставу на сцені, вони бачать результати власної праці, отримують задоволення від захвату глядачів.

Оскільки заняття в театральних колективах чи гуртках є цілісним предметним комплексом, що включає сценічну мову, акторську майстерність, пластику, вокал і т.д., проблема полягає в тому, що, по-перше, кожна із цих складових має свою специфіку в розвитку творчих здібностей, а по-друге, в кожному окремому театральному колективі є свій комплекс предметів-компонентів з різною питомою вагою. Є відмінності і в цільових установках

організації діяльності театральних гуртків і колективів: одні орієнтовані виключно на сценічний результат, інші – на загальнокультурний, естетичний розвиток засобами театального мистецтва. Часто самодіяльні театральні гуртки і колективи спрямовані на додаткову освіту, що актуалізує питання про те, наскільки вони є власне дозвіллевими, а не суто освітніми.

«Самоцінність драматичної діяльності полягає в тому, що з її допомогою діти залучаються до драматичної імпровізації на задану тему, у них формується театральна грамотність, ерудиція, глядацька, зрештою художня культура» [3, с.54].

Однак, набагато цінніша побічна дія драматичної діяльності. Драматичне мистецтво – синтетичний вид художньої творчості. Воно органічно поєднує в собі драматичне дійство, художнє слово, пантоміму, живопис, скульптуру, музику, тому вправляє і розвиває одночасно мову, інтонацію, увагу, пам'ять, уяву, асоціативні здібності, спостережливість, почуття ритму і пластики в русі, ряд технічних і конструктивних здібностей. «Завдяки цьому в дітей формується здібність оцінювати естетичну досконалість чи недосконалість явищ дійсності і мистецтва, бачити комічне і трагічне, переживати їх, розвивається прагнення самим удосконалювати життя, в тому числі себе, свої руки, мову тощо, тобто робити себе естетично виразною людиною. Драматичну діяльність молодших школярів слід визнати справжньою комплексною школою розвитку творчих здібностей та художньо-естетичного виховання» [5, с. 392].

Здатність перевтілюватися в інших, жити їхнім життям, їхньою радістю і горем впливає і на моральний розвиток дитини. Крім того, що емоційно збагачується і стає тоншим внутрішній світ особистості, без цих здібностей немає чуйності, доброти. До того ж колективна робота над сценарієм, п'єсою, розбір характерів діючих осіб, ситуацій, критичний аналіз зробленого – величезний полігон співробітництва учнів між собою і з педагогом.

Висновки. Важко недооцінити силу позитивного впливу театального мистецтва на процес формування особистості молодших школярів, розвитку творчих здібностей, на формування в них естетичних смаків, морально-етичних та духовних цінностей, загальному, фізичному та розумовому розвитку. А тому абсолютно доцільним є залучення театального мистецтва до художньо-творчого виховання молодших школярів, що в умовах педагогічного процесу початкової школи може здійснюватися за допомогою різноманітних форм і методів як у класній, так і позакласній роботі.

Засоби театрального мистецтва, які використовуються в освітньому процесі, є ефективним засобом розвитку творчих здібностей молодших школярів, засобом естетичного виховання. Мистецтво допомагає виховувати справжні естетичні якості: смак, здатність оцінювати, розуміти прекрасне і діяти за його законами. Реалізуючи повноцінне естетичне, художньо-творче виховання дитини, ми забезпечуємо в майбутньому становлення такої особистості, що поєднуватиме в собі духовне багатство, естетичні якості, моральну чистоту і високий виховний потенціал.

Література

1. В. Вишківська, О. Шикиринська. Організація процесу навчання в новій українській школі: теоретико-практичний аспект // Молодь і ринок, 2019. - № 11 (178) – С. 115-119.
2. Коваль Т.В. Виховання молодших школярів засобами української народної пісні в умовах Нової української школи / Т.В. Коваль // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря]. – Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2020. – Вип. 27. Том 3. – С. 107-112.
3. Коваль Т.В., Шикиринська О.А. Мистецько-педагогічна підготовка майбутнього вчителя початкових класів у контексті культурологічного підходу / Т.В. Коваль, О.А. Шикиринська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць. – Випуск 51 / редкол. – Київ – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018 р. – С. 52-56.
4. Сайфутдінова І.Ф. Роль правої півкулі в організації творчого мислення школярів молодшого віку / І.Ф. Сайфутдінова // Фундаментальні дослідження. – 2007. – № 3. – С.38.
5. Шикиринська О.А. Використання методів інтерактивних технологій у мистецькій підготовці майбутніх учителів початкових класів // Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. праць / Кам'янець-Подільський нац. ун-т імені І. Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Бахмат Н. В.]. Вип. 29 (2-2020), 2020. Київ: Міленіум – С. 389-398.

Л. Ліхіцька,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,

ВПЛИВ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА ЗАГАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ